

Data Mining Methods for Quality Control of Research Data; Case Study of Iranian Scientific Database (GANJ)

Azadeh Fakhzadeh*

PhD in Computer Image Processing; Assistant professor; Iranian Research Institute for Information Science and Technology (IranDoc); Tehran, Iran Email: Fakhzadeh@mail.irandoc.ac.ir

Mohammad Javad Ershadi

PhD in Industrial Engineering; Associate Professor; Iranian Research Institute for Information Science and Technology (IranDoc); Tehran, Iran Email: Ershadi@mail.irandoc.ac.ir

Mohammad Mahdi Ershadi

MSc in Industrial Engineering; Amirkabir University of Technology; Tehran, Iran Email: Ershadi.mm1372@aut.ac.ir

Received: 20, Aug. 2020 Accepted: 15, May 2021

Abstract: Research information databases and search engines are one of the main resources used by researchers every day. To accurately retrieve information from these databases, data need to be stored correctly. Manual controlling of data quality is costly and time-consuming. Here we suggest data mining methods for controlling the quality of a research database. To this end, common errors that are seen in a database should be collected. Metadata of every record in addition to its error codes is saved in a dataset. Statistics and data mining methods are applied to this dataset and patterns of errors and their relationships are discovered. Here we considered Iran's scientific information database (Ganj) as a case study. Experts defined 59 errors. Intimate features of every record, such as its subject, authors' names and name of the university, with its error codes were saved in a dataset. The dataset containing 41021 records was formed. Statistics methods and association rules were applied to the dataset and the relationship between errors and their pattern of repetition were discovered. Based on our results, in average by considering 25% of errors in every subject, up to 80% of errors of all the records in a subject are covered. All the records were also clustered using K-means clustering. Although there was some similarity between records of different subjects, there was not seen any evident relationship between the pattern of repetition of the errors and the subject of records.

Keywords: Data Quality, Research Information Quality, Quality Control, Clustering

* Corresponding Author

**Iranian Journal of
Information
Processing and
Management**

**Iranian Research Institute
for Information Science and Technology
(IranDoc)**

ISSN 2251-8223

eISSN 2251-8231

Indexed by SCOPUS, ISC, & LISTA

Vol. 38 | No. 3 | pp. ??-??

Spring 2023

<https://doi.org/jipm.38.3>

کاربست قوانین انجمنی و خوشه‌بندی در کنترل کیفیت داده‌های پژوهشی مورد مطالعه: پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)

آزاده فخرزاده

دکتری پردازش تصاویر کامپیوتری؛ استادیار؛
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)؛
تهران، ایران؛
Fakhrzadeh@irandoc.ac.ir

محمد جواد ارشادی

دکتری مهندسی صنایع؛ دانشیار؛ پژوهشگاه علوم و
فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)؛ تهران، ایران؛
Ershadi@irandoc.ac.ir

محمد مهدی ارشادی

کارشناسی ارشد مهندسی صنایع؛ دانشگاه صنعتی
امیرکبیر (پلی تکنیک)؛ تهران، ایران؛
Ershadi.mm1372@aut.ac.ir

مقاله برای اصلاح به مدت ۲۴ روز نزد پدیدآوران بوده است.

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۲۶

دو یافت: ۱۴۰۰/۱۲/۰۲

نشریه علمی | رتبه بین‌المللی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
(ایرانداک)

شاپا (جایی) ۸۲۲۳-۲۲۵۱

شاپا (الکترونیکی) ۸۲۳۱-۲۲۵۱

نمایه در SCOPUS، ISC، LISTA، و

jipm.irandoc.ac.ir

دوره ۳۸ | شماره ۳ | صص ۸۸۱-۹۰۰

بهار ۱۴۰۲

<https://doi.org/jipm.38.3>

چکیده: پایگاه‌های اطلاعات علمی و موتورهای جست‌وجو از ابزارهای اصلی کار پژوهشگران است. برای بازیابی دقیق و صحیح اطلاعات از این پایگاه‌ها نیاز است که اطلاعات با کیفیت مناسب و با کمترین خطا ذخیره شود. کنترل دستی اطلاعات زمان‌بر و پرهزینه است. در این مقاله، روش‌های داده‌کاوی برای کنترل کیفیت پایگاه اطلاعات پژوهشی معرفی می‌شود. برای این منظور، ابتدا باید اطلاعاتی از خطاهای مرسوم را در کنار سایر اطلاعات هر رکورد جمع‌آوری کرد. سپس، با استفاده از روش‌های داده‌کاوی الگوهای پنهان و روابط بین خطاها را کشف کرد و بر این اساس، راه‌های بهبود کیفیت داده را ارائه داد. در این مقاله پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)، به‌عنوان مطالعه موردی در نظر گرفته شد. ۵۹ کد خطا توسط خبرگان تعریف شد. سپس، اطلاعات فراداده هر رکورد مثل نام دانشگاه، نام رشته، گرایش و حوزه تخصصی مدرک به همراه کدهای خطای آن در یک مجموعه داده ذخیره شد. این مجموعه داده شامل ۴۱۰۲۱ رکورد در حوزه‌های مختلف است. با استفاده از روش‌های آماری و قوانین انجمنی رابطه بین خطاها و الگوی تکرار آن‌ها در هر حوزه بررسی شد.

نتایج نشان داد که به‌طور میانگین با در نظر گرفتن ۲۵ درصد از خطاها در هر حوزه، می‌توان تا ۸۰ درصد از خطاهای همه رکوردهای یک حوزه را کاهش داد. این خطاها شامل خطاهای پرتکرار در هر حوزه و همچنین خطاهایی است که با آن‌ها رابطه قوی دارند. با استفاده از روش خوشه‌بندی K-means رکوردها خوشه‌بندی شدند. نتایج نشان داد که اگرچه شباهت‌هایی بین رکوردها از حوزه‌های مختلف وجود دارد، اما رابطه معناداری بین حوزه رکوردها و الگوی تکرار خطاها وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها: کیفیت داده، کیفیت اطلاعات پژوهشی، کنترل کیفیت، داده کاوی

۱. مقدمه

کیفیت داده یکی از موضوعات مهم در مدیریت داده است. مبنای تصمیم‌گیری و عملکرد هر سازمان، داده‌های موجود در آن سازمان است و یکی از مهم‌ترین گام‌ها برای رسیدن به نتایج مطلوب بهبود کیفیت داده است. با به‌وجود آمدن داده‌های عظیم اطلاعاتی، تغییرات بسیاری در مدیریت و تحلیل داده ایجاد شده است. امروزه، تحلیل و بررسی کلان‌داده‌ها، تشخیص داده‌های غیراستاندارد، تشخیص خطاها و استخراج دانش از مجموعه داده‌ها با استفاده از روش‌های قدیمی و دستی امکان‌پذیر نیست. استفاده از ماشین و روش‌های هوشمند در بررسی کیفیت داده، افزون بر اینکه از نظر زمان و هزینه به‌صرفه است، نسبت به روش‌های دستی قابل اطمینان‌تر و پایدارتر است. در روش‌های داده کاوی با به‌کارگیری مدل‌های آماری، الگوهای ریاضی و روش‌های یادگیرنده، الگوها و روابط معتبر بین اجزای مختلف داده استخراج می‌شود.

اطلاعات پژوهشی به مجموعه فراداده‌هایی گفته می‌شود که به فعالیت پژوهشی مربوط است. اطلاعات مربوط به اشخاص، مقالات، داده‌های پروژه‌ها و اختراعات اطلاعات پژوهشی محسوب می‌شوند. نظام‌های اطلاعاتی پژوهشی وظیفه حمایت از فرایندهای حوزه پژوهش و ایجاد پایگاه داده برای جمع‌آوری، مدیریت اطلاعات و فراهم کردن اطلاعات در زمینه فعالیت‌های پژوهشی و نتایج تحقیقاتی را دارند. از جمله نظام‌های اطلاعاتی پژوهشی، پایگاه‌های اطلاعات علمی و موتورهای جست‌وجوست. پایگاه‌های اطلاعاتی علمی

(مانند اسکوپوس^۱، وب‌آوساینس^۲، پاب‌مد^۳ و آرکایو^۴) روزانه توسط میلیون‌ها محقق مورد استفاده قرار می‌گیرند و بحث کیفیت داده در آن‌ها از موضوعات روزمره است. (Azeroual et al. (2020 نشان دادند که کیفیت داده نقش مهمی در رضایت کاربران از نظام‌های اطلاعات پژوهشی دارد. بررسی مقالات منتشر شده در زمینه داده‌های پژوهشی نشان می‌دهد که اگرچه در حوزه اندازه‌گیری کیفیت داده در سامانه‌های اطلاعاتی پژوهشی مطالعاتی صورت گرفته، اما در مورد چگونگی تحلیل داده‌های حاصل از فرایند ارزیابی کیفیت این سامانه‌ها کار چندانی انجام نشده است. در این پژوهش روش‌های تشخیص خطاهای معتبر و تعیین‌کننده در یک پایگاه پژوهشی، با کمک روش‌های قدرتمند حوزه تحلیل داده مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پایگاه اطلاعاتی «گنج» یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های اطلاعاتی اسناد علمی ایران است. این پایگاه دستاورد کاربرد فناوری اطلاعات برای مدیریت اطلاعات علم و فناوری در «پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)» است. «گنج» با صدها هزار رکورد، که شامل اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها و پیشنهاد آن‌هاست، بزرگ‌ترین پایگاه اطلاعات علمی و فنی کشور است. این پایگاه هم‌اکنون مرجع بسیاری از پژوهشگران ایران و جهان است و روزانه بیش از ده‌ها هزار جست‌وجو در آن انجام می‌گیرد. پایگاه اطلاعات «گنج» شامل نسخه «پی‌دی‌اف» و «ورد» پایان‌نامه‌ها/ رساله‌ها (پارساه) و اطلاعات کتابشناختی مربوط به هر فایل است. اطلاعات وارد شده در سامانه «گنج» توسط نیروی انسانی بررسی می‌شود. در صورتی که اطلاعات کتابشناختی ثبت شده (فرا داده) و فایل‌های بارگذاری شده (داده) کیفیت مطلوبی نداشته باشند، مدرک به کاربر بازگردانده می‌شود تا ناهمخوانی‌های شناسایی شده را برطرف نموده و دوباره ارزیابی شود. این فرایند، زمان‌بر و پرهزینه است. برطرف کردن مشکلات کیفی یک سامانه در دو مرحله انجام می‌شود: مرحله تشخیص خطا، که در آن خطاهای مختلف توسط خبرگان تشخیص داده شده و اعتبار آن‌ها سنجیده می‌شود و مرحله رفع خطا، که بر اساس خطاهای تشخیص داده‌شده پایگاه داده پاک‌سازی می‌شود. شناسایی مشکل‌های کیفی و دسته‌بندی آن‌ها بر

1. Scopus
2. Web of Science
3. Pubmed
4. Archive

اساس شاخص‌هایی مانند میزان وقوع از جنبه‌های گوناگون می‌تواند به بهبود کیفیت داده بیانجامد. بر این اساس، می‌توان لیستی از خطاهای مرسوم در پایگاه داده را تهیه کرد و با بررسی و تفسیر آن‌ها راهکارهایی برای بهبود کیفیت داده ارائه داد. با کشف الگوی تکرار هر خطا به‌تنهایی و در ارتباط با خطاهای دیگر می‌توان خطاهای بارز و تعیین‌کننده را از مجموعه خطاها استخراج کرد و با صرف زمان و هزینه کمتر مشکلات کیفی پایگاه داده را برطرف کرد. در پایگاه‌های عظیم اطلاعاتی خطاهای ایجادشده نیز کلان‌داده محسوب می‌شود و برای تحلیل و کشف الگوهای پنهان آن‌ها نیاز است از روش‌های داده کاوی استفاده کرد.

در این پژوهش برای استفاده از روش‌های داده کاوی، ابتدا نمونه‌های مورد نظر (در اینجا فایل‌های خطادار)، به همراه سایر ویژگی‌ها و مشخصات آن‌ها جمع‌آوری شد. برای هر خطا یک کد (کد رد) در نظر گرفته شد و یک مجموعه داده شامل اطلاعات فراداده هر فایل و کد خطای آن ایجاد شد. با استفاده از روش‌های قوانین انجمنی^۱ و آماری، همبستگی بین خطاها و الگوی تکرار خطاها تشخیص داده شد. بر اساس الگوهای کشف‌شده یک لیست از خطاهای بارز و تعیین‌کننده استخراج شد. با دسترسی به این لیست، بخش کنترل کیفیت در زمان کمتری می‌تواند مشکلات کیفی را بررسی و رفع کند. همچنین با در نظر گرفتن خطا و اطلاعات فراداده هر فایل به‌عنوان ویژگی‌های آن فایل، با استفاده از روش K-means، نقش الگوی تکرار خطاها در تمایز فایل‌ها بررسی شد. در بخش بعد به پیشینه پژوهش‌های این حوزه اشاره خواهیم کرد. سپس، روش‌های داده کاوی استفاده‌شده معرفی و پیاده‌سازی می‌شوند و نتایج بررسی می‌شود.

۲. پیشینه پژوهش

امروزه، با پیشرفت در تولید و جمع‌آوری و ذخیره داده، پایگاه‌های اطلاعات داده در مقیاس بزرگ به‌وجود آمده است که برای کنترل کیفیت آن‌ها نیازمند روش‌های خودکار هستیم (Shrivastava et al. 2019; Schelter et al. 2018). فرایند تشخیص الگوهای بدیع، معتبر و معنادار از داده را کشف اطلاعات از داده و داده کاوی می‌نامند (Fayyad, Piatetsky-Shapiro and Smyth 1996). به‌دلیل پیچیدگی و تنوع داده‌ها طراحی روش‌های داده کاوی متناسب با

1. association rules

هر داده، به‌صورت ویژه مورد استفاده قرار گرفته و کاربرد روزافزون دارد. Altendeitering (2021) با استفاده از روش ماشین بردار پشتیبان^۱ و قوانین انجمنی، قوانین کنترل کیفیت برای انتقال داده اصلی را استخراج کرده است. Fox et al. (2018) با استفاده از روش‌های فرایند کاوی^۲ یک چارچوب برای کنترل کیفیت داده‌های سلامت ارائه داده‌اند.

داده‌های دنیای واقعی به‌طور معمول، ناقص و ناهمگون هستند. در مرحله پیش‌پردازش، داده‌های نویز^۳ حذف شده و به اصطلاح پایگاه داده پاک‌سازی می‌شود. روش‌های مختلفی برای تشخیص خطاهای پایگاه داده معرفی شده است. برای مثال، با طراحی محدودیت‌های مناسب یکپارچگی برای رفع ناهمگونی داده (Chu, Ilyas and Papotti 2013a) و یا با استفاده از روش‌های آماری برای تشخیص داده پرت^۴، می‌توان خطاهای داده را تشخیص داد (Hellerstein 2008). برای رفع خطاها روش‌هایی مثل پیدا کردن حداقل مجموعه به‌روزرسانی برای رفع تخلف‌ها (Chu, Ilyas and Papotti 2013b) و روش‌هایی بر اساس مدل‌های آماری و تبدیل داده (He et al. 2018) پیشنهاد شده است. بعد از پالایش اولیه، با استفاده از روش‌های داده کاوی اطلاعات مفید از داده استخراج شده، و این اطلاعات تفسیر می‌شوند. روش‌های داده کاوی را می‌توان به دو گروه اصلی تقسیم‌بندی کرد. گروه اول، روش‌های توصیف‌کننده هستند که خوشه‌بندی و قوانین انجمنی را شامل می‌شود (Agrawal and Srikant 1994; Brin et al. 1997; Cheung et al. 1996; Zhang, Ramakrishnan and Livny 1996). در این دسته الگوها، روابط بین نمونه‌های مختلف داده کشف می‌شود. گروه دوم، روش‌های پیش‌بینی‌کننده است که در آن با استفاده از یک داده آزمایشی الگوریتم‌هایی طراحی می‌شود که می‌تواند برای تشخیص و پیش‌بینی داده‌های مشاهده‌نشده به کار رود (Cheeseman and Stutz 1996; Weiss and Kulikowski 1991).

یکی از مهم‌ترین کاربردهای داده کاوی، بهبود کیفیت داده و اطلاعات است. برای نمونه، در تولید نیمه‌هادی‌ها^۵، به‌طور معمول، بیش از ۵۰۰۰۰ اطلاعات آماری فرایند تولید رصد می‌شود تا کیفیت حدود ۳۰۰ مرحله در ساخت تراشه کنترل شود. برای تحلیل و بررسی کلان‌داده ایجادشده نیاز به روش‌های خودکار و داده کاوی است.

1. support vector machine

2. process mining

3. noise

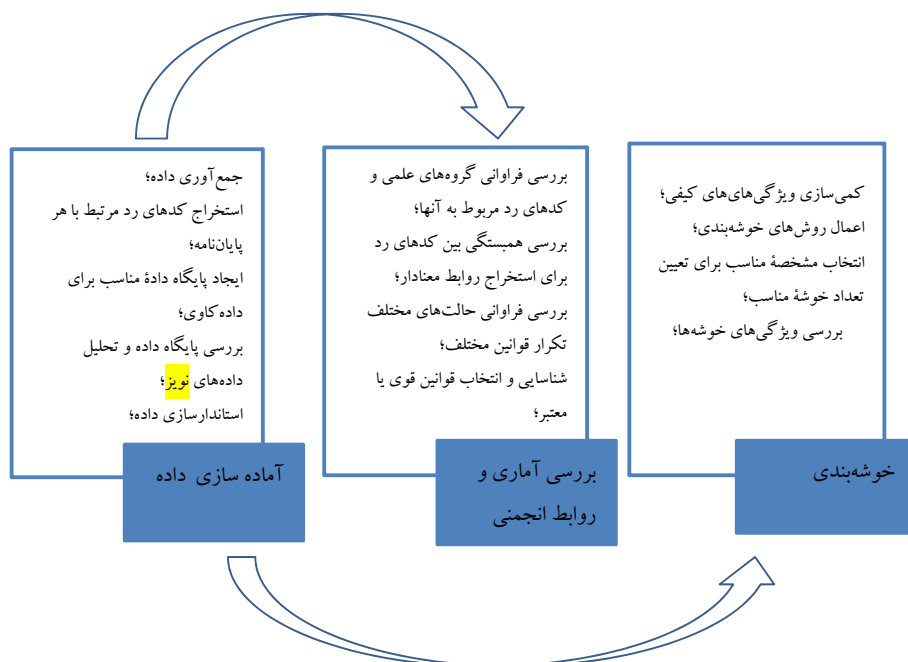
4. outlier

5. semiconductor

(Chien, Wang and Cheng 2007) برای تفسیر خطاها و متغیرهای فرایند تولید نیمه‌هایها از روش K-means استفاده کردند. Hu and Su (2004) برای توصیف رابطه بین ماشین‌ها و نرخ بازدهی ویفر، و Skinner et al. (2002) برای بهبود بازدهی از روش خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی استفاده کردند. یکی دیگر از کاربردهای داده کاوی، کنترل کیفیت داده در نظام‌های اطلاعات پژوهشی است. هر قدر کیفیت داده در این نظام‌ها بهتر باشد، تفسیر و گزارش داده آسان‌تر و قابل اعتمادتر خواهد بود (Schöpfel, Azeroual and Saake 2019). تاکنون در مورد بهبود کیفیت سامانه‌های اطلاعاتی پژوهش‌های گوناگونی صورت پذیرفته است. برای نمونه، می‌توان به (Azeroual et al. 2020; Falge, Otto and Österle 2012; Ershadi, Aiasi and Kazemi 2018) اشاره کرد. در ادامه و در بخش بعد به روش پژوهش خواهیم پرداخت. از آنجا که در این مقاله به دنبال بررسی روابط درون پایگاه داده با تمرکز بر ویژگی خطاها هستیم، با استفاده از روش‌های قوانین انجمنی و خوشه‌بندی به پردازش اطلاعات می‌پردازیم.

۳. روش پژوهش

در پایگاه اطلاعات «گنج» اطلاعات فراداده پارساها و فایلهای آنها ذخیره می‌شود. کاربران، اطلاعات کتابشناختی پایان‌نامه/ رساله خود را در این سامانه در قالب فراداده وارد می‌کنند و سپس، نسخه پی‌دی‌اف و ورد آن را نیز بارگذاری می‌نمایند. اطلاعات وارد شده در پایگاه داده ذخیره می‌شود. برای بازیابی مؤثر اطلاعات از پایگاه اطلاعات «گنج»، نیاز است داده با کمترین میزان خطا ذخیره‌سازی شود. در حال حاضر خطاها به صورت دستی بررسی می‌شوند. در این پژوهش روش‌های قوانین انجمنی و خوشه‌بندی برای بررسی خطاها و کنترل کیفیت داده به کار برده می‌شود. برای این منظور، ابتدا داده آماده‌سازی شده و سپس، روش‌های مناسب برای تحلیل آن به کار گرفته می‌شود. در شکل ۱، گام‌های پژوهش نمایش داده شده و در ادامه، هر گام به تفصیل توضیح داده می‌شود.

شکل ۱. گام‌های پژوهش

آماده‌سازی داده

برای استفاده از روش‌های قوانین انجمنی و خوشه‌بندی در بررسی خطاها، ابتدا یک مجموعه داده شامل اطلاعات فراداده فایلهای و خطاهای مربوط به هر فایل ایجاد شد. بعد از بررسی اولیه توسط خبرگان، ۵۹ کد خطا (کد رد) تعریف شد. هر مدرک بارگذاری شده توسط کاربر، به صورت دستی بررسی و در صورت وجود خطا یک کد رد به مدرک تخصیص داده شد. به این ترتیب، ویژگی‌های ذاتی هر رکورد مثل نام دانشگاه، نام رشته، گرایش و حوزه تخصصی مدرک به همراه کدهای خطای آن در یک مجموعه داده جهت بررسی کنترل کیفیت ذخیره شد. در این پژوهش پایگاه‌های با ۴۲۰۲۱ رکورد هست که هر رکورد مرتبط با دلیل رد شدن پایان‌نامه‌ای در سامانه ثبت «ایرانداک» است. ویژگی‌های مرتبط با هر رکورد به ترتیب زیر هستند:

- ◇ ArticleId: شماره مرتبط با پایان‌نامه مورد بررسی که با ویژگی Title متناسب است؛
- ◇ Title: عنوان مرتبط با پایان‌نامه مورد بررسی که با ویژگی ArticleId متناسب است؛
- ◇ FullName: نام مسئول بررسی‌کننده پایان‌نامه‌ها؛

- ◇ UniversityName: نام دانشگاهی که پایان‌نامه در آنجا انجام شده است؛
- ◇ GroupName: گروه علمی تخصصی مرتبط با پایان‌نامه که پس از پیش‌پرداخت و ادغام بعضی از آن‌ها در یکدیگر، در هفت گروه دسته‌بندی شده است؛
- ◇ Field: حوزه علمی تخصصی مرتبط با پایان‌نامه؛
- ◇ Minor: زیرحوزه تخصصی مرتبط با پایان‌نامه؛
- ◇ RejectId: کد مرتبط با رد پایان‌نامه که با ویژگی RejectTitle متناسب است. قابل ذکر است که کدهای مختلفی در این ستون وجود دارد که بعضی از آن‌ها با ۱ شروع می‌شوند و با مشکلات مشخصات فردی و پایان‌نامه ثبت‌شده در سامانه مرتبط هستند؛
- ◇ RejectTitle: تشریح دلیل مرتبط با رد پایان‌نامه که با ویژگی RejectId متناسب است.

در این مجموعه داده کد منحصربه‌فردی برای هر رکورد وجود ندارد. به عبارت دیگر، هر پایان‌نامه می‌تواند به چندین دلیل رد شود. بنابراین، نمی‌توان کد پایان‌نامه را منحصربه‌فرد دانست و ترکیبی از کد پایان‌نامه به همراه دلایل رد شدن آن می‌تواند کد منحصربه‌فرد برای هر رکورد ایجاد کند. برخی رکوردها در این پایگاه داده با تکرار یک کد رد برای یک پایان‌نامه مواجه بودند. برای مثال، یک پایان‌نامه مرتبط با گروه علوم پایه در این پایگاه داده، ۲ بار با کد رد ۶۰۰ شده بود که موجب می‌شد این پایگاه داده شامل رکوردهای تکراری شود. این رکوردهای تکراری حذف شد.

۳-۲. بررسی اطلاعات آماری و روابط انجمنی

پس از آماده‌سازی داده‌ها، طبقه‌بندی و استخراج اطلاعات از دیدگاه آماری انجام شد. نتایج مرتبط با فراوانی و درصد تجمع هر کد تکرار به تفکیک هر رشته علمی محاسبه شد. به این منظور، ابتدا پایان‌نامه‌های مرتبط با هر گروه علمی شناسایی شد و سپس، تعیین شد که هر پایان‌نامه با چه کدهای ردی مرتبط بوده است. آنگاه فراوانی کدهای رد در هر گروه علمی مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نهایی بر اساس آن‌ها مرتب شد. به این ترتیب، جدولی از فراوانی هر کد خطا و درصد تکرار آن در هر حوزه ایجاد شد. این جدول اطلاعات خوبی از خطاهای مرسوم در هر حوزه را به دست می‌دهد و به کنترل کیفیت داده کمک می‌کند. در محاسبات آماری، هر کد خطا به شکل مستقل و انفرادی در نظر گرفته می‌شود.

از روش قوانین انجمنی برای یافتن روابط جذاب بین متغیرهای موجود در پایگاه

داده‌های بزرگ استفاده می‌شود. در این روش قوانینی بین ویژگی‌های موجود ساخته می‌شود، اما چگونگی تحلیل و ارائه قوانین قوی یافت شده در پایگاه‌های داده با استفاده از معیارهای متفاوتی بررسی می‌شود. هر قانون از دو قسمت مقدم و تالی (تالی → مقدم) تشکیل شده است که هر کدام می‌تواند مجموعه‌های مختلفی باشد. مقدم، جزء اول یک عبارت منطقی و تالی، جزء دوم آن و به لحاظ معنایی دنباله جزء اول است. بر مبنای مفهوم معمول قوانین قوی، هر قدر مقدم و تالی یک قانون در یک پایگاه داده بیشتر تکرار شود، قانون محکم‌تری را ایجاد می‌کند. دو معیار کلیدی برای بررسی هر قانون $(y \rightarrow x)$ به شرح زیر است:

◇ Support یا پشتیبان: به تعداد تکرار یک قانون تقسیم بر کل تعداد رکوردهای موجود

$$\text{گفته می‌شود } \left(\frac{\text{freq}(x,y)}{N} \right);$$

◇ Confidence یا حمایت: به تعداد تکرار یک قانون تقسیم بر تعداد تکرار مقدم آن

$$\text{گفته می‌شود } \left(\frac{\text{freq}(x,y)}{\text{freq}(x)} \right).$$

با توجه به روابط گفته شده، بدیهی است که اکثر قوانین، پشتیبانی کمتر از حمایت دارند. در تعیین قوانین قوی، ابتدا حدی برای پشتیبان تعیین می‌شود تا مجموعه قوانین ممکن کاندید شوند. سپس، بر اساس حد دیگری که نشان‌دهنده حداقل حمایت است، قوانین قوی شناسایی می‌شوند. بر اساس این روش می‌توان قوانین موجود بین کدهای رد در پایگاه داده را بررسی کرد. برای این منظور، ساختار پایگاه داده به صورتی اصلاح می‌شود که نشان دهد هر پایان‌نامه با چه ترکیبی از کدهای رد مواجه شده است. سپس، بررسی ترکیب‌های مختلف موجب پیدا شدن قوانین قوی در این پایگاه داده خواهد شد.

۳-۳. خوشه‌بندی

در روش خوشه‌بندی، گروه‌بندی مجموعه‌ای از داده‌ها انجام می‌شود. این کار به این صورت است که داده‌ها در یک گروه (به نام خوشه) در مقایسه با دیگر خوشه‌های مشابه هستند. این روش یکی از روش‌های داده کاوی اکتشافی و روشی معمول برای تجزیه و تحلیل داده‌های آماری است که در بسیاری از زمینه‌ها از جمله تشخیص الگو، تجزیه و تحلیل تصویر و فشرده‌سازی داده‌ها استفاده می‌شود. قابل ذکر است که روش خوشه‌بندی یک الگوریتم خاص نیست، بلکه روند کلی است و می‌تواند توسط الگوریتم‌های مختلفی به دست آید. خوشه‌ها شامل گروه‌هایی با فاصله‌های کم بین اعضای خوشه، مناطق

متراکم فضای داده، فواصل و یا توزیع‌های آماری خاص است. الگوریتم خوشه‌بندی مناسب و تنظیمات پارامتر (از جمله پارامترهایی مانند تابع فاصله مورد استفاده، آستانه تراکم یا تعداد خوشه مورد انتظار) بستگی به تنظیم مجموعه داده‌ها توسط فرد و استفاده خاص فرد از نتایج دارد. تجزیه و تحلیل خوشه‌ای یک فرایند تکراری از کشف دانش یا بهینه‌سازی دارای چند هدف، تعاملی است که شامل آزمایش و شکست است. بیشتر لازم است که داده‌های پیش‌پردازش‌شده و پارامترهای مدل اصلاح شوند تا نتیجه حاصل، همان نتیجه دلخواه باشد. روش‌های خوشه‌بندی مختلفی وجود دارد که در این پژوهش با توجه به نوع داده‌ها و کاربرد، از روش K-means استفاده شده است. این روش خوشه‌بندی با هدف تجزیه n مشاهده به k خوشه انجام می‌شود. در این روش ابتدا k داده به‌عنوان مرکز خوشه‌ها فرض می‌شود و نزدیک‌ترین داده به آن‌ها به‌عنوان عضوی از خوشه مربوطه در نظر گرفته می‌شود. در ادامه، مرکز هر خوشه بروز می‌شود و از میانگین‌گیری داده‌های آن خوشه به‌دست می‌آید. بنابراین، در این روش هر یک از مشاهدات متعلق به خوشه‌ای با نزدیک‌ترین میانگین آن است و این میانگین به‌عنوان پیش‌نمونه استفاده می‌شود.

برای محاسبه تعداد بهینه خوشه‌ها از معیار تفاضل تفکیک‌پذیری-فشردگی^۱ می‌توان استفاده کرد. در این معیار تلاش می‌شود دو خوشه بیشترین فاصله را از هم داشته باشند (Separation) در حالی که تراکم درون خوشه‌ها بیشترین مقدار ممکن را داشته باشند (Compactness). برای محاسبه Sep میانگین فاصله مراکز خوشه از هم، و برای محاسبه Comp میانگین فاصله داده‌های متعلق به یک خوشه از مرکز آن در نظر گرفته می‌شود. به این ترتیب، ابتدا مرکز هر خوشه μ_j محاسبه می‌شود. در معادله زیر n_j تعداد فایل‌های موجود در خوشه j است و x_i فایل i در خوشه C_j است:

$$\mu_j = \frac{1}{n_j} \sum_{x_i \in C_j} x_i$$

فشردگی هر خوشه به‌صورت میانگین فاصله داده‌های متعلق به یک خوشه از مرکز آن در نظر گرفته می‌شود:

$$\text{comp}_j = \frac{1}{n_j} \sum_{x_i \in C_j} \|x_i - \mu_j\|^2$$

1. sep-comp (separation-compactness)

Comp از میانگین فشردگی همه خوشه‌ها به دست می‌آید: (n_c تعداد خوشه‌هاست)

$$\text{comp} = \frac{1}{n_c} \sum_{j=1}^c \text{comp}_j$$

معیار Sep از میانگین فاصله دو-به-دوی میانگین خوشه‌ها (D_{jk}) به دست می‌آید:

$$\text{sep} = \frac{1}{n_c} \sum_{j=1,2,\dots,C-1; k=2,3,\dots,C; k>j} D_{jk}$$

$$\|D_{jk} = \|\mu_j - \mu_k\|^2$$

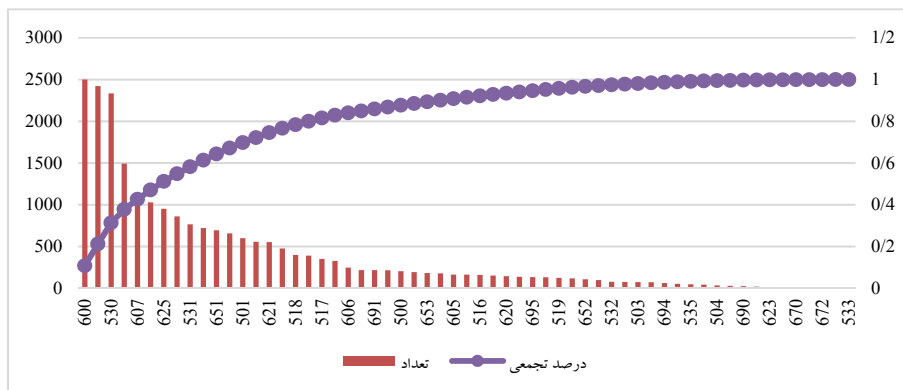
معیار Sep-Comp از تفاضل sep و comp به دست می‌آید. در نتیجه، هرچه معیار Sep-Comp بزرگ‌تر باشد، خوشه‌بندی بهتری انجام شده است. چنانچه اطلاعات فراداده و کد رد هر فایل به عنوان ویژگی‌های هر فایل در نظر گرفته شود، با اعمال خوشه‌بندی و بررسی هر خوشه می‌توان ویژگی‌هایی را که در تمایز فایل‌ها مؤثر هستند، شناسایی کرد. همچنین با در نظر گرفتن تمام ویژگی‌ها می‌توان فایل‌های مشابه و ویژگی‌های مشترک آن‌ها را کشف کرد.

پیاده‌سازی و بررسی نتایج

برای کشف اطلاعات و الگوهای پنهان موجود در پایگاه داده، مجموعه داده مطابق الگوی ارائه شده آماده‌سازی شد. سپس، روش‌های قوانین انجمنی و خوشه‌بندی بر آن اعمال شد. برای این منظور، کدنویسی در متلب^۱ و پایتون^۲ و (محیط ژوپیتر نوت‌بوک^۳) انجام شد. نتایج آماری و قوانین انجمنی در جدول ۱، آمده است. در ستون اول، سه کد رد با بیشترین فراوانی به همراه درصد آن‌ها نمایش داده شده است. در ستون دوم، ترکیب سه تایی کدهای خطا را که بیشترین فراوانی در هر حوزه را دارند، مشاهده می‌کنید. در ستون آخر، لیستی از قوانین بین کدها ارائه گردیده است. قواعد نمایش داده شده در این ستون از قوی‌ترین الگو با بیشترین درصد پشتیبان و اطمینان، به ضعیف‌ترین الگوی یافت شده مرتب شده‌اند.

-
1. MATLAB
 2. Python
 3. Jupyter notebook

رشته‌ها رابطه‌ای قوی بین کامل نبودن صفحه عنوان فارسی، کامل نبودن صفحه عنوان انگلیسی و نبودن چکیده وجود داشت. در رشته کشاورزی رابطه‌ای قوی بین وارد نشدن صحیح چکیده و وجود صفحات سفید در پایان‌نامه (۶۵۵) وجود داشت. جزئیات فراوانی کدهای رد و درصد تجمعی آن در رشته علوم انسانی در شکل ۲، نمایش داده شده است. همان‌طور که در این شکل مشاهده می‌شود، از مجموعه ۵۹ خطا با در نظر گرفتن ۱۵ خطا حدود ۸۰ درصد خطاهای موجود در این حوزه پوشش داده می‌شود. با داشتن این اطلاعات لازم نیست برای هر گروه علمی تمامی کدهای رد را مورد بررسی قرار داد و می‌توان با در نظر گرفتن چند کد رد که بیشترین درصد فراوانی را دارند، و کدهایی که با آن‌ها ارتباطی قوی دارند، در زمان کوتاه‌تری کیفیت داده را بهبود بخشید. با این روش، به‌طور میانگین با در نظر گرفتن ۲۵ درصد از خطاها در هر حوزه می‌توان تا ۸۰ درصد از خطاهای همه رکوردهای یک حوزه را پوشش داد.

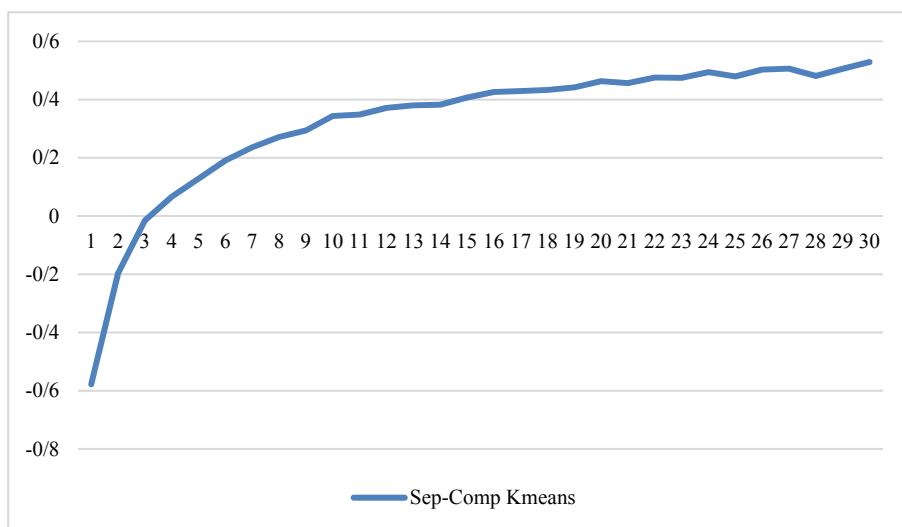

شکل ۲. نمودار تعداد و درصد تجمعی کدهای رد مرتب‌شده در گروه علوم انسانی

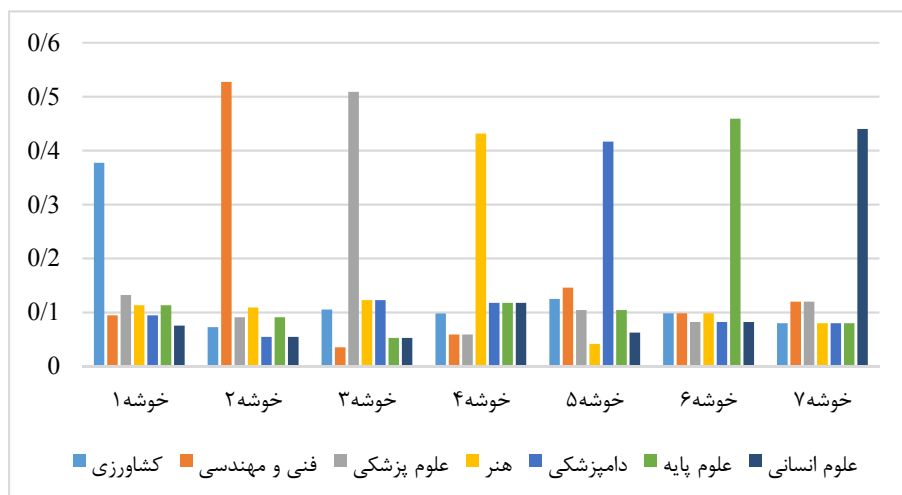
برای استفاده از خوشه‌بندی K-means، تمام ویژگی‌های یک رکورد در نظر گرفته شد. ابتدا با استفاده از روش رمزگذاری برچسب^۱ برای هر ویژگی ذاتی یک عدد منظور شد. به‌عنوان مثال، هفت حوزه برای تمام مقالات وجود داشت. برای هر حوزه یک عدد بین صفر تا ۶ اختصاص داده شد. بعد از اختصاص معادل عددی به هر ویژگی، ویژگی‌ها در بازه ۰ تا ۱ استانداردسازی شد؛ به‌طوری که بیشترین عدد از یک ویژگی به

1. label encoding

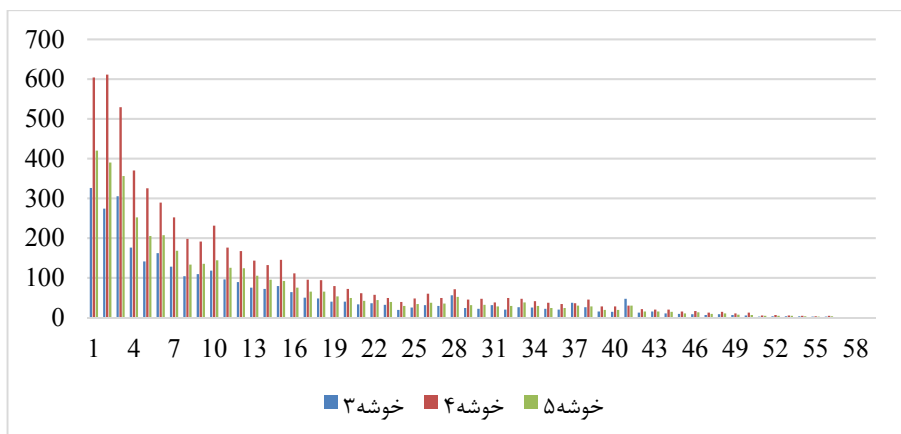
یک و کوچک‌ترین عدد به صفر تصویر شد. برای تعیین تعداد مناسب خوشه‌ها از معیار Sep-Comp استفاده شده است که نتیجه آن در شکل ۳، آمده است. روند افزایش معیار به ازای افزایش تعداد خوشه از ۱ تا ۷ نمایی بوده است و پس از آن روند صعودی کند می‌شود. بنابراین، به نظر می‌رسد که ۷ خوشه مناسب‌ترین تعداد خوشه برای این پایگاه داده است. در شکل ۴، فراوانی تعداد رکوردهای مربوط به هر حوزه در هر خوشه نمایش داده شده است و همان‌طور که مشاهده می‌شود، در هر خوشه یک حوزه خاص فراوانی بیشتری دارد و هر خوشه می‌تواند نماینده یک حوزه خاص باشد. از این نمودار می‌توان درک کرد که حوزه هر فایل نقش مهمی در خوشه‌بندی داشته است و برای مثال، حوزه کشاورزی در خوشه ۱ با علوم انسانی بیشترین شباهت، و با حوزه فنی و مهندسی کمترین شباهت را دارد. برای بررسی همبستگی و درک ارتباط بین خطاها و هر خوشه، فراوانی خطاها در هر خوشه هم بررسی شد. شکل ۵، الگوی تکرار خطا در سه خوشه تصادفی را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، الگوی تکرار خطاها در این خوشه‌ها بسیار شبیه به هم هستند. بررسی‌ها نشان داد که تفاوت اندکی در الگوی تکرار خطا در خوشه‌ها وجود داشت. در همه خوشه‌ها خطای ۶۰۰، ۶۰۷، ۶۸۰ جزء خطای پرتکرار و خطاهای ۶۰۹، ۶۷۲، ۵۳۳ سه خطای کم‌تکرار بودند. از نتایج خوشه‌بندی می‌توان نتیجه گرفت که همبستگی‌ای بین ویژگی‌های ذاتی از جمله حوزه هر فایل و خطاها وجود ندارد. بنابراین، در بررسی خطاها و ایجاد قوانین بهبود کیفیت فایل‌ها، برای تمام فایل‌ها می‌توان یکسان عمل کرد.

شکل ۳. نمودار sep-comp برای خوشه‌بندی

شکل ۴. خروجی K-means

شکل ۵. الگوی تکرار خطاها در هر خوشه

۴. نتیجه‌گیری

پایگاه‌های اطلاعاتی پژوهشی یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های اطلاعاتی هستند که نقش به‌سزایی در امر پژوهش دارند. روزانه هزاران سند تحقیقاتی تولید شده و در یکی از پایگاه‌های اطلاعاتی شناخته‌شده ذخیره می‌شود. کیفیت داده در این پایگاه‌های اطلاعاتی نقش مهمی در بازیابی صحیح و قابل اعتماد اطلاعات از پایگاه‌ها را دارد. برخی از پایگاه‌های اطلاعاتی عمومی‌تر هستند؛ به این معنا که اطلاعات پژوهشی در هر حوزه و با هر موضوع و قالبی در آن‌ها ذخیره می‌شود. در این پایگاه‌ها که الگوی نوشتاری خاصی تعریف نمی‌شود، احتمال خطا بیشتر است. بررسی این خطاها به‌صورت دستی بسیار زمان‌بر و پرهزینه است. در این تحقیق روش‌های قوانین انجمنی و خوشه‌بندی برای تحلیل و بررسی مجموعه مشکلات کیفی داده پژوهشی بررسی شد. برای این منظور، در یک مطالعه موردی از پایگاه اطلاعاتی «گنج»، یک مجموعه داده شامل اطلاعات فراداده فایل (ویژگی‌های ذاتی) و مشکلات کیفی و خطاهای مرسوم تهیه شد. سپس، با استفاده از محاسبه فراوانی خطاها و قوانین انجمنی، یک مجموعه بهینه از خطاهای بارز و تعیین‌کننده ایجاد شد. نتایج نشان داد که با در نظر گرفتن ۲۵ درصد از خطاها می‌توان تا ۸۰ درصد از کل خطاهای فایل‌ها را حذف کرد. به این ترتیب، واحد کنترل کیفیت با در نظر گرفتن فهرست بهینه خطاها با صرف انرژی و وقت کمتری می‌تواند مشکلات کیفی را مرتفع سازد. برای کشف رابطه و وابستگی بین الگوی تکرار خطاها و ویژگی‌های ذاتی

فایل (حوزه، نام دانشگاه، نام نویسنده و ...) از روش خوشه‌بندی استفاده شد. در روش خوشه‌بندی، ویژگی‌های بارز در هر خوشه که نقش اساسی در تمایز خوشه‌ها دارند، مشخص می‌شود. نتایج K-means بر داده آزمایشی نشان داد که ویژگی‌های ذاتی و به‌ویژه حوزه هر فایل منجر به تمایز / شباهت فایل‌ها و قرار گرفتن آن‌ها در خوشه‌های متفاوت شده است. الگوی تکرار خطاها در هر خوشه نیز بررسی شد. این الگو در خوشه‌ها شبیه هم بود و وابستگی‌ای بین خطاها و حوزه فایل‌ها و سایر ویژگی‌ها دیده نشد. در نتیجه، در مورد این داده آزمایشی قوانین رفع خطاها و بهبود کیفیت داده می‌تواند مستقل از ویژگی‌های ذاتی فایل‌ها ارائه شود.

References

- Agrawal, R. and R. Srikant. 1994. *Fast Algorithms for Mining Association Rules in Large Databases*, Proceedings of the 20th International Conference on Very Large Data Bases. September, pp. (487–499) Chile.
- Altendörfer, M. 2021. *Mining Data Quality Rules for Data Migrations: A Case Study on Material Master Data*. Margaria, Steffen (eds) Leveraging Applications of Formal Methods, Verification and Validation. ISoLA 2021. Lecture Notes in Computer Science, vol 13036. Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-89159-6_12
- Azerual, O., G., M. Saake, Abuosba and J. Schöpfel. 2020. Data Quality as a Critical Success Factor for User Acceptance of Research Information Systems. *Data* 5 (2): 35.
- Brin, S., R. Motwani, J. D. Ullman, and S. Tsur. 1997. *Dynamic itemset counting and implication rules for market basket data*. ACM SIGMOD Conference, Tucson, Arizona, USA, pp. 255–264.
- Chien, C. F., W. C. Wang and J. Cheng. 2007. Data mining for yield enhancement in semiconductor manufacturing and an empirical study. *Expert Systems with Applications* 33 (1): 192–198.
- Cheung, D. W., J. Han, V. T. Ng, and C. Y. Wong. 1996. *Maintenance of discovered association rules in large databases: an incremental updating approach*. IEEE International Conference on Data Engineering, pp. (106–114). Washington, DC.
- Cheeseman, P., and J. Stutz. 1996. *Bayesian classification (AutoClass): theory and results*. U.M. Fayyad, G. Piatetsky-Shapiro, P. Smyth, & R. Uthurusamy (Eds.), *Advances in knowledge discovery and data mining*. pp (153–180). Menlo Park: American association for Artificial Intelligence.
- Chu, X., I. F. Ilyas, and P. Papotti. 2013a. *Discovering denial constraints*. Proceedings of the VLDB Endowment, 6 (13): 1498–1509.
- _____. 2013b. *Holistic data cleaning: Putting violations into context*. IEEE International Conference on Data Engineering, pp. 458–469. Brisbane, Australia.
- Ershadi, M. J., R. Aiasi, and S. Kazemi. 2018. Root cause analysis in quality problem solving of research information systems: a case study. *International Journal of Productivity and Quality Management* 24 (2): 28.
- Falge, C., B. Otto, and H. Österle. 2012. *Data quality requirements of collaborative business processes*. 45th Hawaii International Conference on System Sciences. pp. (4316–4325). IEEE Hawaii.
- Fayyad, U., G. Piatetsky-Shapiro, and P. Smyth. 1996. The KDD process for extracting useful knowledge from volumes of data. *Communication of ACM*, 39.34–27 :(11)

- Fox, V., R. Aggarwal, H. Whelton, and O. Johnson. 2018 *A Data Quality Framework for Process Mining of Electronic Health Record Data*, 2018 IEEE International Conference on Healthcare Informatics (ICHI), 2018, pp. (12-21), doi: 10.1109/ICHI.2018.00009. New York, NY, USA.
- He, Y., X. Chu, K. Ganjam, Y. Zheng, V. Narasayya, and S. Chaudhuri. 2018. Transform-data-by-example (tde): an extensible search engine for data transformations. *Proceedings of the VLDB Endowment*, 11 (10): 1165–1177.
- Hellerstein, J. M. 2008. *Quantitative data cleaning for large databases*. United Nations Economic Commission for Europe (UNECE).
- Hu, C., and S. Su. 2004. *Hierarchical clustering methods for semiconductor manufacturing data*. Proceedings of the IEEE international conference on networking, sensing and control, Taiwan.
- Schelter S., D. Lange, P. Schmidt, M. Celikel, F. Biessmann, and A. Grafberger. 2018. *Automating large-scale data quality verification*. Proc. *Proceedings of the VLDB Endowment* 11 (12): 1781–1794.
- Schöpfel, J., O. Azeroual, and G. Saake. 2019. Implementation and user acceptance of research information systems: An empirical survey of German universities and research organisations. *Data Technologies and Applications*. 2019, 54: 1–15.
- Shrivastava, S., D. Patel, A. Bhamidipaty, W. M. Gifford, S. A. Siegel, V. S. Ganapavarapu, and J. R. Kalagnanam. 2019. *Dqa: Scalable, automated and interactive data quality advisor*. IEEE International Conference on Big Data (Big Data), pp. 2913–2922.
- Skinner, K. R., D. C. Montgomery, G. C. Runger, J. W. Fowler, D. R. McCarville, T. R. Rhoads, et al. 2002. Multivariate statistical methods for modeling and analysis of wafer probe test data. *IEEE Transactions on Semiconductor Manufacturing* 15 (4): 523–530.
- Weiss, S. M., and C. A. Kulikowski. 1991. *Computer systems that learn: classification and prediction methods from statistics, neural nets. Machine learning and expert systems*. Los Altos, CA: Morgan Kaufman.
- Zhang, T., R. Ramakrishnan, and M. Livny. 1996. *BIRCH: an efficient data clustering method for very large databases*. ACM SIGMOD International Conference Management of Data, pp. (103–114), Montreal, Canada.

آزاده فخرزاده

دارای مدرک تحصیلی دکتری در رشته پردازش تصویر از دانشگاه اویسالی سوئد است. ایشان هم‌اکنون استادیار پژوهشکده فناوری اطلاعات، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک) است. پردازش تصویر، یادگیری ماشین، کلان‌داده‌ها، و یادگیری عمیق از جمله علایق پژوهشی وی است.

محمدجواد ارشادی

دارای مدرک دکتری مهندسی صنایع است. ایشان هم‌اکنون دانشیار گروه پژوهشی مدیریت فناوری اطلاعات پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) است. کنترل کیفیت آماری، مدیریت کیفیت جامع، بازمهندسی فرایندهای کسب‌وکار، بهینه‌سازی، الگوریتم‌های فراابتکاری، تجزیه و تحلیل نظام‌ها و داده‌کاوی از جمله علایق پژوهشی است.

محمد مهدی ارشادی

دارای مدرک کارشناسی ارشد در رشته مهندسی صنایع دانشگاه صنعتی امیرکبیر است. یادگیری ماشین، علوم داده، تحلیل شبکه، مهندسی نظام‌های سلامت و برنامه‌ریزی زنجیره تأمین از جمله علایق وی است.

